

دانشگاه بلوچستان
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته تاریخ ایران دوره اسلامی

عنوان:

بررسی جایگاه جزیره خارک در مناسبات

بین المللی

استاد راهنما:

دکتر مسعود مرادی

استاد مشاور:

دکتر عباسعلی آذرنیوشه

تحقیق و نگارش:

مریم دست موزه

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره مند شده است)

آبان 1390

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان بررسی جایگاه جزیره خارک در مناسبات بین المللی قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد تاریخ توسط دانشجو دست موزه با راهنمایی استاد پایان نامه جناب آقای دکتر مسعود مرادی تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

مریم دست موزه

این پایان نامه ۶... واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ ۹۰/۸/۱۱... توسط هیئت داوران بررسی و درجه... به آن تعلق گرفت.

تاریخ

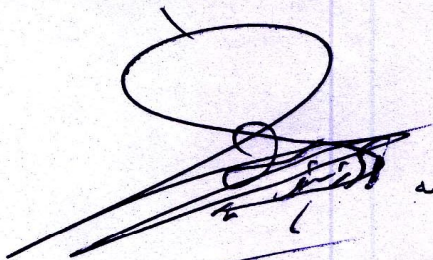
امضاء

نام و نام خانوادگی

دکتر مسعود مرادی

استاد راهنما:

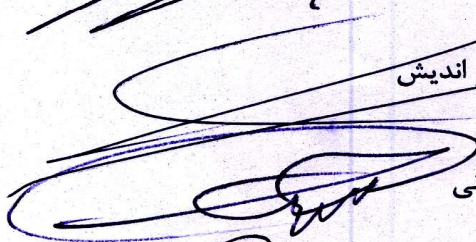

دکتر عباسعلی آذرنیوشه

استاد مشاور:

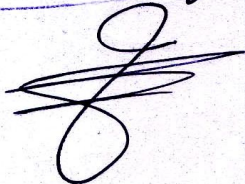
دکتر عبدالرسول خیر اندیش

داور ۱:

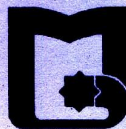

دکتر محمدرضا فراهانی

داور ۲:

نماینده تحصیلات تکمیلی: دکتر نور محمد ناظریان

دانشگاه سیستان و بلوچستان

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب مریم دست موزه تعهد می کنم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: مریم دست موزه

امضاء

سپاسگزاری

اکنون که به لطف و عنایت پروردگار متعال این رساله را به پایان رساندم ، لازم می دانم مراتب سپاس قلبی خود را از تمامی عزیزانی که در انجام آن یاری ام نمودند به جای آورم ، خانواده گرانقدرم ، اساتید محترم راهنما ، جناب آقای دکتر مسعود مرادی و مشاور جناب آقای دکتر عباسعلی آذرنیوشه که با راهنمایی ارزشمندشان در انجام این پژوهش مرا یاری رساندند .

چکیده:

جزیره خارک یکی از مهمترین جزایر خلیج فارس است ، این جزیره همواره در طول زمان دارای اهمیت های گوناگونی بوده و به شکلی در مناسبات بین المللی مطرح بوده است .

در طول قرن شانزدهم میلادی شرکت هند شرقی پرتغال ، جزیره خارک را به عنوان مکانی برای فعالیت های تجاری خود مورد توجه قرار داد ، و در قرن هیجدهم میلادی هم شرکت هند شرقی هلند با همین دیدگاه به این جزیره نگریده و تجارتخانه ای در آن جا تأسیس کردند و تا مدت ها در این جزیره حضور داشتند ، در این زمان شرکت هند شرقی انگلیس نیز در رقابت با فعالیت های تجاری هلندی ها در جزیره خارک ، بندر ریگ را که در 40 مایلی این جزیره بود به عنوان مکانی برای فعالیت های تجاری خود برگزیدند .

در قرن نوزدهم میلادی آنها در رقابت با فعالیت های روسیه در ایران و همچنین در رقابت با اقدامات شاهان قاجار برای اعمال حاکمیت خود بر هرات ، این جزیره را اشغال کردند ، پس از آن جزیره خارک برای صدور سنگ و گچ برای احداث پالایشگاه آبادان و جاده های منتهی به آن مورد استفاده قرار گرفت .

از دیگر قدرت هایی که خیال تسلط بر این جزیره را در سر می پروراندند ، فرانسوی ها بودند که البته دو بار آن هم بر روی کاغذ آن را بدست آوردند ، یک بار در دوره ی کریم خان زند و بار دیگر در دوره ی فتحعلیشاه قاجار .

اما در مقطعی از قرن بیستم جزیره خارک مورد کم توجهی قرار گرفت و تبدیل به تبعیدگاهی برای زندانیان ، بخصوص زندانیان سیاسی گردید ، با تبدیل شدن این جزیره به جایگاه صدور نفت بار دیگر کانون توجه کشورهای دیگر و مناسبات بین المللی قرار گرفت .

کلمات کلیدی: جزیره خارک ، شرکت هند شرقی هلند ، شرکت هند شرقی انگلیس ، شرکت هند شرقی

پرتغال ، فرانسه .

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
1	فصل اول: کلیات تحقیق.....
2	1-1- مقدمه.....
3	2-1- بیان مسئله.....
3	3-1- فرضیات تحقیق.....
3	4-1- سابقه و ضرورت تحقیق.....
4	5-1- اهداف تحقیق.....
4	6-1- روش انجام تحقیق.....
4	7-1- معرفی پایان نامه.....
5	8-1- موانع و مشکلات تحقیق.....
6	9-1- معرفی منابع.....
11	فصل دوم: وضعیت کلی جزیره خارک.....
12	1-2- موقعیت جغرافیایی جزیره خارک.....
13	2-2- جمعیت جزیره.....
13	1-1-2- آمارهای جمعیتی جزیره.....
15	2-1-2- اقوام ، ملل و مذاهب در جزیره.....
17	فصل سوم: جزیره خارک تا هنگام ورود پرتغالی ها
18	1-3- جزیره خارک تا هنگام ورود پرتغالی ها.....
20	فصل چهارم: فعالیت پرتغالی ها در خلیج فارس و جزیره خارک.....
21	1-4- فعالیت پرتغالی ها در خلیج فارس.....

26	2-4-فعالیت پرتغالی ها در جزیره خارک.....
28	فصل پنجم: فعالیت انگلیسی ها در خلیج فارس و جزیره خارک.....
29	1-5-فعالیت های تجاری انگلیس در خلیج فارس
32	1-1-5-رقابت های تجاری انگلیس با سایر قدرت های حاضر در خلیج فارس.....
32	2-1-5-رقابت با فعالیت تجاری هلند در جزیره خارک.....
35	2-5-دزدان دریایی در خلیج فارس
36	1-2-5-جزیره خارک و مسئله دزدان دریایی.....
39	3-5-اهمیت مستعمره هندوستان برای انگلیس و حفاظت از آن.....
40	1-3-5-حفاظت از مستعمره هندوستان در برابر فعالیت های فرانسه.....
42	2-3-5-مسأله هرات در دوره محمدشاه قاجار و اشغال جزیره خارک و نواحی جنوب
48	3-3-5-مسأله هرات در دوره ناصرالدین شاه و مرحله دوم اشغال.....
51	4-5-شرکت نفت ایران و انگلیس
53	1-4-5-مناطق فعالیت شرکت نفت ایران و انگلیس.....
55	2-4-5-جایگاه جزیره خارک در شرکت نفت ایران و انگلیس.....
58	فصل ششم: فعالیت فرانسوی ها در خلیج فارس و جزیره خارک.....
59	1-6-فعالیت فرانسوی ها در خلیج فارس
60	2-6-فعالیت فرانسوی ها در جزیره خارک.....
61	فصل هفتم: فعالیت هلندی ها در خلیج فارس و جزیره خارک.....
62	1-7-فعالیت هلندی ها در خلیج فارس.....
63	2-7-فعالیت هلندی ها در جزیره خارک.....
63	1-2-7-فعالیت مذهبی هلندی ها در جزیره خارک.....
64	2-2-7-فعالیت تجاری هلندی ها در جزیره خارک.....
67	3-2-7-فعالیت نظامی هلندی ها در جزیره خارک.....
71	فصل هشتم: جزیره خارک از تبعیدگاه تا محل صدور نفت.....

72	1-8- جزیره خارک از تبعیدگاه تا محل صدور نفت
73	نتیجه گیری
76	مراجع
83	پیوست ها
83	پیوست (الف) - اسناد
103	پیوست (ب) - تصاویر

فصل اول

کلیات تحقیق

1-1- مقدمه

خلیج فارس در ادوار تاریخی اهمیت های گوناگونی داشته ، در آغاز به دلیل اهمیت های تجاری و اقتصادی که ناشی از موقعیت جغرافیایی آن بوده ، در مناسبات بین المللی مطرح شد ، به عنوان بازاری برای فروش کالاهای اروپایی و همچنین مکانی برای خرید مواد اولیه ، با گذشت زمان علاوه بر اهمیت تجاری ، اهمیت استراتژیک پیدا کرد .

هنگامی که اروپایی ها برای استفاده از موقعیت هند به رقابت با یکدیگر برخاستند ، برای سلطه بهتر بر این کشور در صدد یافتن تکیه گاههای برآمدند ، به همین خلیج فارس را مورد توجه قرار دادند زیرا که نزدیک ترین و قدیمی ترین مسیر عبور کالای هند به اروپا از خلیج فارس می گذشت ، و دیگر اینکه خلیج فارس به عنوان یکی از توقفگاههای مسیر جدید اروپا به هند ، دارای اهمیت بود و برای تجدید نیروی کشتیها و بازرگانان می توانست مورد استفاده قرار گیرد ، علاوه بر آن اروپایی ها با در دست داشتن خلیج فارس می توانستند تاووم قدرت خود را در هند تضمین کنند .

از دیگر اهمیت های خلیج فارس اینکه در مقطعی به عنوان منبع و جایگاه صدور نفت در مناسبات بین المللی مطرح شد ، جزیره خارک نیز به عنوان جزئی کوچک اما مهم از خلیج فارس ، از بسیاری از این اهمیت ها در مناسبات بین المللی برخوردار بوده است ، چنانچه در آغاز دارای اهمیت تجاری بوده ، در مقطعی هم به عنوان حفظ مستعمره هندوستان و در مقابل محاصره هرات مورد اشغال قرار گرفت ، و از سال 1336ش هم به عنوان جایگاه صدور نفت در مناسبات بین المللی مطرح شد ، تمام قدرت های مهم حاضر در خلیج فارس از پرتغال گرفته تا انگلیس ، فرانسه و هلند یا در جزیره فعالیت داشته و یا در اندیشه دستیابی به آن بوده اند به همین جهت در آغاز هر فصل ابتدا از آن دسته از فعالیت ها و رقابت های آنها در خلیج فارس که به نوعی به جزیره خارک مربوط می شود گفته می شود و در نهایت به فعالیت آنها در جزیره خارک اشاره خواهد شد .

1-2- بیان مسئله

جزیره خارک یکی از مهمترین جزایر ایرانی خلیج فارس است که از دوران پیش از میلاد در مناسبات بین المللی مطرح بوده است و احتمالاً مرکز تجاری پالمیریان بوده است و بعدها هم سایر دولت ها آن را مورد توجه قرار داده اند .

این رساله درصدد است به این مسائل پاسخ گوید

1- بررسی علل و حضور همه دول و قدرت هایی که در جزیره خارک فعالیت داشته اند ؟ و اهمیت و جایگاهی

که این جزیره برای هر یک داشته است ؟

2- رقابت هایی که بر سر این جزیره صورت گرفته است ؟

1-3- فرضیات تحقیق

1- کشورهای پرتغال، فرانسه، انگلیس، هلند در جزیره خارک حضور داشته یا در صدد دستیابی به آن

بودند ، برخی اهمیت تجاری و برخی اهمیت استراتژیکی آن را مورد توجه قرار داده اند.

2- رقابت هایی بر ای دستیابی به این جزیره صورت گرفته است .

1-4- سابقه و ضرورت تحقیق

کتاب و مقالات متعددی با عنوان جزیره خارک منتشر شده است ، که می توان به کتاب جزیره خارک

نوشته پروفیسور رومن گریشمن اشاره کرد که در این کتاب بیشتر به مسائل باستانشناسی پرداخته اند ،

همچنین کتاب جزیره خارک نوشته احمد فرامرزی ، اما در مورد جایگاه جزیره در مناسبات بین المللی جز

نوشته های دکتر ویلم فلور ، کتب هلندیان در جزیره خارک به نظر نمی آید کار مستقلی صورت گرفته باشد

1-5-اهداف انجام تحقیق

بررسی فعالیت ها و اقدامات دولت های اروپایی در جزیره خارک و در کل جایگاهی که این جزیره در مناسبات و رقابت های میان این قدرت ها داشته است .

1-6-روش انجام تحقیق

روش تحقیق در این رساله ، روشی تاریخی و اسنادی است و با فیش برداری از منابع و پژوهشهای انجام شده در این زمینه ، اطلاعات گردآوری شده و با تجزیه و تحلیل تدوین شده است.

1-7-معرفی پایان نامه

عنوان این پایان نامه جایگاه جزیره خارک در مناسبات بین المللی است و از جایگاهی که این جزیره برای کشورهای مختلف داشته جایگاه تجاری ، استراتژیکی و حفظ مستعمره هندوستان و همینطور مکانی برای فعالیت علیه دزدان دریایی و . . . می پردازد ، در هشت فصل تنظیم شده است ، فصل اول کلیات تحقیق است ، که مطالبی چون مقدمه ، بیان مسئله ،فرضیات تحقیق، سابقه و ضرورت تحقیق ، اهداف و روش انجام تحقیق و موانع و مشکلات تحقیق و معرفی منابع را در بردارد.

فصل دوم پایان نامه با عنوان وضعیت جزیره خارک مطرح شده و مطالبی چون موقعیت جغرافیایی جزیره خارک ، جمعیت آن آمارهای جمعیتی و مذاهب و قومیت ها را شامل می شود .

در فصل سوم از جزیره خارک تا هنگام ورود پرتغالی ها گفته شده است . فصل چهارم با عنوان فعالیت پرتغالی ها در خلیج فارس و جزیره خارک مطرح شده و مطالبی چون فعالیت پرتغالیان در خلیج فارس ، همینطور فعالیت آنها در جزیره خارک را در بر دارد .

فصل پنجم ، با عنوان فعالیت انگلیسی ها در خلیج فارس و جزیره خارک است ، و از فعالیت های تجاری انگلیس در خلیج فارس ، رقابت با قدرت های حاضر در خلیج فارس و رقابت با فعالیت های هلندی ها در جزیره خارک ، دزدان دریایی در خلیج فارس و جزیره خارک و مسئله دزدان دریایی ، اهمیت هندوستان برای

انگلیس و حفاظت از آن و حفاظت از آن در برابر فعالیت های فرانسه ، مسأله هرات در دوره محمدشاه قاجار و اشغال جزیره خارک و نواحی جنوب توسط انگلیس، مسئله هرات در دوره ناصرالدین شاه و مرحله دوم اشغال ، تأسیس شرکت نفت ایران و انگلیس ، مناطق فعالیت شرکت و جایگاه جزیره خارک در این شرکت گفته شده است .

در فصل ششم پایان نامه به عنوان فعالیت فرانسه در خلیج فارس و جزیره خارک مطرح شده ، و از حضور فرانسوی ها در خلیج فارس و فعالیت فرانسویها در جزیره خارک گفته شده است .

فصل هفتم پایان نامه هم ، عنوان فعالیت هلندیها در خلیج فارس و جزیره خارک را دارد و مطالبی چون فعالیت های هلندی ها در خلیج فارس و جزیره خارک را در بر دارد ، که شامل فعالیت مذهبی ، تجاری و نظامی آنهاست .

فصل هشتم پایان نامه هم ، با عنوان جزیره خارک از تبعیدگاه تا محل صدور نفت است . و در پایان هم نتیجه گیری تحقیق قرار دارد .

8-1- موانع و مشکلات تحقیق

از جمله مهم ترین مشکلاتی که در انجام این تحقیق پژوهشگر با آن مواجه بوده است ، عدم دسترسی به منابع مورد نیاز در استان سیستان و بلوچستان و به طور کلی کمبود مطالب در منابع است به ناچار پژوهشگر را به استفاده از برخی منابع محدود کرده است ، از دیگر مشکلات متناقض بودن برخی مطالب و سالهای وقوع رویدادها در منابع مختلف است .

در اینجا بر خود لازم می دانم که ضمن تشکر از اساتید راهنما و مشاور و سایر اساتید محترم گروه تاریخ دانشگاه سیستان و بلوچستان که در این پژوهش راهگشایم بودند ، از مسئولین برخی از نهادهایی هم که جهت جمع آوری مطالب یاری ام کردند تشکر می کنم ، از جمله مسئولین محترم کتابخانه مرکزی دانشگاه سیستان و بلوچستان ، کتابخانه دانشکده ادبیات ، کتابخانه ایرج افشار سیستانی ، کتابخانه کامبوزیا ، سازمان اسناد و ارت امور خارجه ، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران ، سازمان اسناد و کتابخانه مجلس شورای اسلامی ، سازمان

اسناد و کتابخانه ملی بوشهر و کتابخانه میرزای شیرازی دانشگاه شیراز و کتابخانه مرکزی دانشگاه تربیت مدرس.

9-1- معرفی منابع تحقیق

مورخان دوره صفویه ، افشاریه و زندیه بیشتر به توصیف جنگها و سلسله نسب این سلسله ها پرداخته اند و بیشتر مناطقی را مورد توجه قرار داده اند که صحنه درگیریهای و نبردهای این پادشاهان بوده است و کمتر به مسائل مربوط به خلیج فارس و سواحل آن پرداخته اند. در منابع عصر صفویه کمتر سخنی از جزیره خارک گفته شده و در منابع عصر افشاری هم همینطور ، اما در منابع عصر زندیه فعالیت های میرمهنا در رابطه با جزیره خارک و درگیری هایی که با دولت مرکزی داشته است باعث شده که مطالبی از این جزیره تا آنجایی که به فعالیت های میرمهنا مربوط می شد گفته شود و از فعالیت اروپاییان در این منطقه سخنی به میان نیامده است و بیشتر منابع خارجی در این زمینه راهگشا بوده اند اما در دوره قاجار ما با یکسری سفرنامه و وقایع نگاری های داخلی روبه رو هستیم و همینطور مطرح شدن جنگ ایران و انگلیس باعث توجه منابع داخلی به نواحی جنوبی ، جزیره خارک و بوشهر شد .

الف) منابع داخلی

1- گیتی گشای تألیف میرزا محمد صادق موسوی نامی اصفهانی:

نویسنده این کتاب میرزا محمد صادق از سادات موسوی اصفهان است و در شعر « نامی » تخلص می کرده و به همین خاطر ب میرزا محمد صادق نامی شهرت یافته است ، این کتاب از منابع مهم و کامل عصر افشاری بوده است که مورد استفاده بسیاری از منابع بعد از خود قرار گرفت ، این کتاب شامل وقایع بعد از پس از مرگ نادر شاه تا سال 1200 ه.ق است ، چون نویسنده معاصر با وقایع بوده است اطلاعات ارزشمندی را در اختیار قرار می دهد ، در این کتاب از شورشها و آشوبهای بعد از مرگ نادر و اقدامات میرمهنا و بنی کعب و دیگر طوایف اطلاعات خوبی بدست می دهد ، و دارای دو تا ذیل می باشد ، یکی ذیل میرزا عبدالکریم بن علیرضا الشریف که شاگرد نامی بوده است و دیگری تألیف آقا محمدرضا نیشابوری است ، این کتاب را استاد سعید نفیسی در سال 1317 ه تصحیح کرده و به چاپ رسانیده است ولی در سالهای اخیر استاد عزیزالله بیات آن را ساده نویسی کرده و استفاده از آن آسانتر شده است.

2- فارسنامه ناصری ، تألیف میرزا محمد حسن حسینی فسائی

موضوع این کتاب تاریخ و جغرافیای فارس است ، نویسنده کتاب را در سال 1312هـ تمام کرده است و آن را به ناصرالدین شاه تقدیم کرده ، این کتاب بوسیله رستگار فسایی تصحیح شده و دارای دو جلد است که جلد اول آن تاریخ فارس تا صدر اسلام است تا سال 1300هـ.ق و دوم به بیان جغرافیای فارس و شهرها و روستاهای آن می پردازد و از جمله کتابهایی است که درباره نواحی خلیج فارس اطلاعاتی بدست می دهد.

3- حقایق الأخبار حقایق نگار خورموجی

این کتاب از تواریخ عهد قاجار است که توسط میرزا محمد جعفر خان خورموجی معروف به « حقایق نگار» نگاشته شده و وقایع دوره قاجار را تا ثلثی از دوران ناصرالدین شاه در بردارد ، و در دو جلد است جلد اول از آغاز تاریخ قاجارها و وقایع مربوط به آقامحمد خان تا حوادث سال 1277ق و با شرح جنگ های ایران و ترکمانان در عصر ناصرالدین شاه پایان می یابد و جلد دوم مختصر تر و حوادث تاریخی تا سال 1280 ق است با آنکه این کتاب را به خواست ناصرالدین شاه نوشت اما برخلاف سایر نویسندگان هم عصر خود که مرگ امیرکبیر را مرگ طبیعی دانستند او اولین کسی بود که از قتل امیر کبیر سخن گفت و به همین دلیل هم نسخه های چاپ شده از کتاب او به امر شاه توقیف شد .

4- تاریخ بنادر و جزایر خلیج فارس

این کتاب تاریخ بنادر و جزایر خلیج فارس تألیف محمد ابراهیم کازرونی متخلص به نادری که بازمانده ابن عم و داماد سید محمد باقر داماد متخلص به اشراق بوده است ، محمد ابراهیم در زمان محمدشاه (سال 1250- 1264 ه.ق) مأمور بررسی و مطالعه بنادر و جزایر خلیج فارس شده و این مجموعه را با سفری دور و دراز گردآورده ، نسخه ی اصلی این کتاب از جمله کتب خطی کتابخانه ملک به شماره 681 است ، در این کتاب ضمن توصیف مناطق و بنادر که از پوشش گیاهی و حیات جانوری ، جمعیت مناطق، مذاهب و طرز معیشت این جمعیت ، از وقایع تاریخی مناطق نیز گفته است

(ب) منابع خارجی

1) سفرنامه نیبور تألیف کارستن نیبور

این سفرنامه ی یکی از منابع دست اول است ، اصل این سفرنامه سه جلدی است که حاصل مطالبی درباره عربستان ، هندوستان ، سواحل خلیج فارس ، ایران و عثمانی است ولی آنچه را که آقای پرویز رجبی به فارسی ترجمه کرده و به عنوان سفرنامه نیبور در دست است تنها قسمتی از جلد دوم این کتاب است که مربوط به ایران می باشد ، او از سیاحانی بوده که از خلیج فارس و سواحل آن دیدن کرده ، نبرد انگلیسی ها و شیخ بوشهر علیه میرمهنا دیده و آن را در کتاب خود آورده است .

ج) پژوهشهای جدید

1- کتاب خلیج فارس

تألیف آرنولد ویلسون ، از جمله کتابهای بسیار مفید و خوب درباره ی جغرافیای طبیعی و تاریخی و همچنین حضور اروپاییان در هند و خلیج فارس ارائه می دهد از تشکیل شرکت های هندشرقی پرتغال ، فرانسه ، هلند و انگلیس و رقابت میان آنها که این رقابت ها به خلیج فارس کشیده می شوند بسیاری از مسائل قرن هیجدهم و نوزدهم را بیان می کند ، نسبت به سیاست انگلیس و به طور کلی غرب نظر مساعد دارد ، علا رغم این قبیل ضعفها در مجموع تاریخچه مفیدی از خلیج فارس عرضه می دارد این کتاب که توسط آقای سعیدی ترجمه شده است .

2- کتاب منافع بریتانیا در خلیج فارس تألیف عبدالامیر امین

این کتاب از مهمترین کتابها درباره خلیج فارس و حضور استعمارگران است ، بخصوص حضور انگلستان در هند و خلیج فارس در قرن هفدهم و هیجدهم ، که به علت استفاده از اسناد ، اهمیت دارد .

3- آثار و تألیفات ویلم فلور نویسنده هلندی

این نویسنده کتاب و مقالاتی درباره تاریخ ایران و خلیج فارس در قرن های هفدهم و هیجدهم دارد که بر اساس منابع و اسناد هلندیها در خلیج فارس نوشته شده است و سعی کرده در آثار خود بی طرفی را رعایت کند و برای بخش هایی از این رساله به علت کمبود منابع و اسناد در زمینه حضور هلندیها در جزیره خارک بسیار مورد استفاده قرار گرفته است ، آثار او توسط آقای ابوالقاسم سری ترجمه شده است

3-1- کتاب هلندیان در جزیره خارک

در این کتاب به طور مفصل و کامل به چگونگی استقرار هلندیان در خلیج فارس و جزیره خارک و چگونگی روابط هلندیان با ایرانیان و میرمهنا و سرانجام اخراج هلندیها از خارک پرداخته ، همچنین به رقابت های بازرگانی شرکت های هندشرقی انگلیس و هلند در خلیج فارس و خارک پرداخته است .

3-2- کتاب اولین سفرای ایران و هلند

در این کتاب ابتدا به بررسی علل ایجاد رابطه ی ایران و هلند در زمان شاه عباس و سپس به توصیف ماجرای سفارت « موسی بیگ» اولین سفیر ایران در هلند و بعد از آن ترجمه سفرنامه « یان اسمیت» اولین سفیر هلند در ایران پرداخته است و این کتاب مطالب ارزنده ای را در مورد فعالیت های تجاری هلندی ها در اختیار قرار می دهد .

4- کتاب خلیج فارس در عصر استعمار تألیف ر. وادالا

این کتاب یکی از مهمترین کتاب ها در زمینه ورود استعمارگران و وضعیت خلیج فارس در عصر حضور استعمارگران است ، درباره ی وضعیت جغرافیایی و جزایر خلیج فارس بخصوص جزیره خارک و رقابت قدرت ها در این منطقه اطلاعات خوبی به دست می دهد به این دلیل که خود نایب کنسولی فرانسه را در بوشهر داشته است این کتاب توسط آقای شفیع جوادی به فارسی ترجمه شده است

5- کتاب کریم خان زند تألیف جان .ر. پری

کتاب یکی از جامع ترین و کامل ترین پژوهشها در زمینه تاریخ سلسله زندیه به ویژه عصر کریم خان زند است ، چون او از تعداد بسیار زیادی از منابع فارسی و ارو پایی استفاده کرده است ، کتاب دارای سه فصل است که فصل اول و دوم آن در مورد تلاش های کریم خان برای رسیدن به قدرت و تحکیم آن است ، فصل هم درباره ی روابط خارجی است ، این کتاب توسط آقای محمد علی ساکی ترجمه شده است .

6- کتاب ایران و خلیج فارس

تألیف جان.ف.ستاندیش است ، که او از اعضای انجمن سلطنتی جغرافیایی بریتانیا و از متخصصان مسائل ایران و خلیج فارس به شمار می رفت ، کتاب جنبه های تاریخی ، جغرافیایی و فرهنگی ایران را از قدیمیترین ایام مورد بررسی و بحث قرار داده و با نزدیک ساختن این سه مباحث به یکدیگر ، با تفصیل بیشتری به مسائل مربوط به قرن هیجدهم و نوزدهم و سرانجام بیستم می پردازد و مسائل مرتبط با سیاست بریتانیا در خلیج

فارس و دعاوی متقابل ایران و بریتانیا را به صورت مستند و با استفاده از مستندات مأخذ رسمی بریتانیا بررسی می کند .

7- کتاب بریتانیا و خلیج فارس در سالهای 1795-1880

تألیف جی بی کلی ، که در سال 1968 در لندن منتشر شد ، و از اسناد آرشیو راکد وزارت امور خارجه انگلیس ، ایندیا آفیس و گزارش های محرمانه دیگر تصاویری زنده و نوی از روایت انگلیسی ، جنگ ایران و انگلیس در سالهای 1838 و 1856م در مورد محاصره هرات از سوی محمدشاه و همینطور ناصرالدین شاه و تصرف خارک و جنوب از سوی انگلیس مطالبی نو و بکر ارائه می دهد

د : مطبوعات و جراید

روزنامه ای که در این رساله به آن مراجعه شده روزنامه وقایع اتفاقیه است که مطالب ارزنده ای در مورد مسئله هرات و اشغال مناطق جنوبی ایران توسط نیروهای انگلیسی را شامل می شود ، این روزنامه در سال 1267 ه.ق توسط میرزا تقی خان فراهانی به تقلید از روزنامه تقویم وقایع اسلامبول و با کمک فرد انگلیسی به نام برجیس ایجاد شد ، و تا سال 1277 ه.ق که چهارصد و هفتاد شماره آن به چاپ رسید به همان اسم و شکل بود تا اینکه در شماره چهارصد و هفتاد و یک کلمه اتفاقیه ، از کنار وقایع برداشته شد و در شماره چهارصد و هفتاد و دو نیز به نام روزنامه دولت علیه ایران تغییر نام داد

فصل دوم

وضعیت کلی جزیره خارک

2-1- موقعیت جغرافیایی جزیره خارک

جزیره خارک در نیمه شمالی پهنه آبهای خلیج فارس و در فاصله 30 مایلی (57 کیلومتری) شمال غربی بندر بوشهر، بین مختصات جغرافیایی 50 درجه و 17 دقیقه تا 50 درجه و 20 دقیقه طول جغرافیایی و بین 29 درجه و 12 دقیقه تا 29 درجه و 17 دقیقه عرض جغرافیایی واقع شده است (جغرافیای جزایر ایرانی خلیج فارس، 1381:4) و حدود 31 کیلومتر مربع مساحت دارد (تحول و پیشرفت در خارک، 1344:7)

این جزیره ای مرجانی، که از دیدگاه زمین شناسان یک میلیون سال از عمر آن می گذرد، بیش از چهارده هزار سال نیست که بر سطح دریا پدیدار شده است (گریشمن، 1344:5) و همین مرجانی بودن جزیره و محدود بودن خاک های رسوبی و قابل رویش، ضعیف بودن بارش های جوی سالیانه (226 میلیمتر) باعث شده است که جزیره از لحاظ پوشش گیاهی ضعیف باشد (جغرافیای جزایر ایرانی خلیج فارس، 1381:45) اما روی هم رفته هر جا سطح سنگی جزیره شکسته شده است و خاکی قابل کشت از زیر آن پدیدار شده، بر آن گیاه و درختی روئیده است.

اما به طور کلی باید گفته شود که پراکندگی و نوع پوشش گیاهی در جزیره خارک همانند سایر مناطق گرم جنوب کشور بوده، از این رو گیاهان و درختان خشکی پسند و مقاوم در مقابل آب و هوای خشن با ریشه های عمیق روئیده اند (جغرافیای جزایر ایرانی خلیج فارس: 45) درختانی چون کنار، نخل، سپستان، گز، لوز و لیل از جمله درختان مناطق جنوبی هستند که در این جزیره هم فراوان به چشم می خورد (نوربخش، 1362:398)

از لحاظ حیات جانوری نیز باید گفته شود که این جزیره نسبت به سایر جزایر خلیج فارس دارای تنوع و تعدد بیشتری از جانوران است، وجود آب شیرین که از طریق قنات های قدیمی تأمین می شد مزیت قابل توجهی را برای حیات جانوری ایجاد کرده است (جغرافیای جزایر ایرانی خلیج فارس، 1381:53) در این جزیره آهو، و پرندگانی چون کبک، تیهو و کبوتر، هدهد و انواع طیور به وفور وجود داشته و جانور درنده مانند پلنگ و گرگ و شغال و روباه نداشته و سگ هم در آن جزیره دیده نمی شود (حسینی فسایی، 1367:856)

در بررسی کلی نسبت به سطح جزیره سطوح هموار آن را در بخش شمال شرقی و نوار ساحلی شمالی می توان مشاهده کرد. و به تدریج به سمت جنوب بر ارتفاع افزوده شده و پشته ای کم ارتفاع به صورت یک سطح هموار نمایان می شود. برجستگی که در امتداد شمال به جنوب واقع شده و اکثر جزیره را فراگرفته است، این